

Jebron Liturgie

Viering van 2 juni 2024

GEWELD (van God?) IN DE BIJBEL.

Welkom

Aan ieder van jullie welkom in deze viering, de laatste in een reeks van vieringen waarin we stilstonden bij ons jaarthema “gestalten van vrede”.

We hebben het specifieke thema van deze viering bewaard tot het laatste. We beseffen maar al te goed dat het thema van deze viering ook ons en vele christenen met ons in verlegenheid kan brengen. We worden bij het lezen van de bijbel geconfronteerd met velerlei teksten waarin het verhaalpersonage dat God – de ENE, de Bewogen Nabije, de Heer van het leven - wordt genoemd er tot onze ontzetting niet voor terugschrikt zelf geweld te gebruiken en/of anderen tot geweld tegen ‘andere mensen en volkeren en ook tegen bepaalde volksgenoten aan te porren. Hoe gaan we om met deze tegendraadse teksten? Hoe moeten/kunnen we deze teksten lezen en verstaan?

Deze vragen kunnen en mogen ons er niet van weerhouden om ons te plaatsen onder de vredevolle hoede van déze God, die we aanspreken als Moeder en Vader, als Zoon en Broeder en als Geest van vrede in ons midden.

In ons midden noemen we vandaag ook uitdrukkelijk de naam van Luc Van Durme met wie we samen talloze vieringen hebben voorbereid. Symbolisch laten we een stoel vrij om zijn naam te gedenken.

We zingen het lied “Hier is een stad gebouwd”.

Lied: Hier is een stad gebouwd (Liedboek p 34)

Inleiding

In deze afsluitende viering rond ‘Gestalten van vrede’ stilstaan bij de Bijbelse God en zijn gewelddadig optreden lijkt op het eerste gezicht inderdaad hoogst onvoorstelbaar. En toch. De bijbel is wel echt een boek over mensen.

Ook als het over geweld gaat zien we immers dat het geheel van de Bijbelverhalen nog steeds een weerspiegeling zijn van wat zich vandaag, duizenden jaren later nog steeds aan ons opdringt: geweld in al zijn vormen.

In het Oude Testament is er

- het geweld binnen de familiekring

- (de broedermoord van Kaïn in Genesis),

- april 2024 ‘Eerste centrum voor intrafamiliaal geweld geopend in Brussels Gewest

- geweld tegen vrouwen

- (Absalom neemt na zijn machtsovername in het openbaar bezit van de bijvrouwen van David in Samuel),

- (een Europese enquête van april 2024: 15% van de Belgische vrouwen is al het slachtoffer geweest van fysiek partnergeweld)

- geweld tegen kinderen

- (het hele gezin van Achan wordt gestraft voor zijn diefstal van de buit van Jericho, in Jozua),

- ook april 2024: Geweld tussen broers en zussen is vaak een blinde vlek

- geweld tussen volken

- (de ondergang van de Egyptenaren in de Schelfzee in Exodus of de uitroeiing van de volken van Kanaän ook in Jozua),

- de lijst is te lang om op te noemen maar er gaat geen nieuwsflash voorbij of Rusland-Oekraïne en Israël-Palestijnen geven nieuwe vernielingen en aantallen doden

- religieus geweld

- (Elia laat de profeten van Baäl afslachten aan de Kedronbeek na zijn profetische optreden op de Karmel in Koningen 18)

- (hindoes tegenover christenen in Manipur Indië: (honderden doden en duizenden mensen op de vlucht /een parlementaire vraag van 31 maart in het Europees parlement.)

- En daarboven op nog geweld in opdracht van die Bijbelse God

- (de opdracht om de Kanaänitische volken uit te roeien in Deuteronomium).

- november 2018: Facebook in Myanmar is gebruikt om geweld aan te wakkeren tegen de Rohingya minderheid die voornamelijk uit Moslims bestaat.

Geweld in alle toonaarden dus, van broedermoord en de zondvloed aan het begin van de Bijbel tot de geweldige strijd en het gebed om vergelding in de Openbaring aan Johannes in de laatste Bijbelboeken met daartussenin vele plaatsen waar de Bijbelse god geweld niet ontziet.

Moge deze viering ons op weg zetten om dat alles proberen te plaatsen.

Gebied: Psalm 1 (In een vrije vertaling van Ernesto Cardenal)

Korte situering van deze vertaling van Ernesto Cardenal.

Als monnik van de orde der trappisten verbleef hij met arme en door het regime onderdrukte mensen op het Nicaraguaanse eiland Solentiname, dat voortdurend werd gebombardeerd door de machthebbers. In die periode heeft hij heel wat psalmen actualiserend vertaald.

Gelukkig de mens
die de partijlijn niet volgt
niet deelneemt aan hun samenkomst
niet met gangsters aan één tafel zit
en geen kriegsraad houdt met generaals.
Gelukkig de mens die zijn medestudent niet verraadt
en niet de spion is van zijn broer.
Gelukkig de mens die geen beursberichten leest
niet luistert naar hun radio
en geen geloof hecht aan hun leuzen
Hij zal zijn als een boom geplant aan stromend water!

Lied: Open de Schriften (Liedboek 47)

Schriftlezing: Twee fragmenten uit het tweede boek van de Thora: Exodus

We hebben ervoor gekozen om 2 fragmenten te lezen uit het boek Exodus. Deze fragmenten confronteren ons onomwonden als lezers van de Bijbel met de vragen die in deze viering aan de orde zijn.

Exodus 12,1-33 (fragmenten)

De ENE zei tegen Mozes en Aäron, nog in Egypte: ‘Voortaan moet deze maand bij jullie de eerste maand van het jaar zijn. Zeg tegen de hele gemeenschap van Israël: “Op de tiende van deze maand moet elke familie een lam of een bokje uitkiezen, elk gezin één. Het mag het jong van een schaap zijn of het jong van een geit, als het maar een mannelijk dier van één jaar oud is zonder enig gebrek. Houd dat apart tot de veertiende van deze maand; die dag moet de voltallige gemeenschap van Israël de dieren in de avondschemer slachten. Het bloed moeten jullie bij elk huis waarin een dier gegeten wordt, aan de beide deurposten en aan de bovendorpel strijken.

Ik zal die nacht rondgaan door Egypte, en Ik zal daar alle eerstgeborenen doden, zowel van de mensen als van het vee, en Ik zal alle Egyptische goden een afstraffing geven, want Ik ben de ENE. Maar aan jullie huizen zal Ik voorbijgaan: aan het bloed zal Ik jullie huizen herkennen, en door dat merkteken zal de dodelijke plaag waarmee Ik Egypte straf, jullie niet treffen.

Midden in de nacht doodde de ENE alle eerstgeborenen in Egypte, van de eerstgeborene van de farao, zijn troonopvolger, tot de eerstgeborene van de gevangenen, en ook al het eerstgeborene vee. Die nacht stonden de farao en al zijn hovelingen en alle Egyptenaren op, en in heel Egypte klonk een luid gejammer, want er was geen huis waarin geen dode was. Die nacht nog ontbood de farao Mozes en Aäron. ‘Ga onmiddellijk bij mijn volk weg,’ zei hij, ‘u en alle Israëlieten! Ga de ENE maar vereren, zoals u hebt gevraagd. Neem uw schapen, geiten en runderen mee, zoals u gevraagd hebt, en verdwijnt! Maar bid dan ook voor mij om zegen.’

De Egyptenaren drongen er bij het volk op aan zo snel mogelijk uit hun land weg te gaan. ‘Anders sterven we allemaal nog!’ zeiden ze

Moment van stilte

Exodus 14,5-30 (fragmenten)

Toen aan de farao, de koning van Egypte, bericht werd dat de Israëlieten gevlucht waren, kregen hij en zijn hovelingen spijt. ‘Hoe konden we Israël zomaar laten vertrekken!’ zeiden ze. ‘Nu zijn we onze slaven kwijt.’

De farao liet zijn strijdswagen inspannen en verzamelde zijn krijgsvolk. Hij nam de zeshonderd beste wagens van Egypte mee, en ook alle andere, stuk voor stuk bemand door officieren.

De ENE verhardde het hart van de farao, zodat hij onverzettelijk bleef en hij de achtervolging op de Israëlieten inzette.

Toen de Israëlieten de farao zagen naderen, met al zijn paarden, wagens en ruiters en al zijn voetvolk, werden ze doodsbang en riepen ze de ENE luidkeels om hulp. Ze zeiden tegen Mozes: ‘Waarom hebt u ons uit Egypte weggehaald? Reeds in Egypte hebben we gezegd: “Laat ons toch met rust, laat ons maar als slaven voor de Egyptenaren werken, want dat is altijd nog beter dan om te komen in de woestijn”?’

Maar Mozes antwoordde het volk: 'Wees niet bang, wacht rustig af. Dan zult u zien hoe de ENE vandaag voor u de overwinning behaalt. De ENE zal voor u strijden, u hoeft zelf niets te doen.'

De ENE zei tegen Mozes: Zeg tegen de Israëlieten dat ze verder trekken. Jij moet je staf geheven houden boven de zee en zo het water splijten, zodat de Israëlieten dwars door de zee kunnen gaan, over droog land. Ik zal de Egyptenaren onverzettelijk maken zodat ze hen achternagaan, en dan zal Ik mijn kracht tonen door de farao en zijn hele leger, zijn wagens en zijn ruiters, ten val te brengen. De Egyptenaren zullen beseffen dat Ik de ENE ben, als Ik in mijn majesteit de farao, met al zijn wagens en ruiters, ten val heb gebracht.'

De engel van God, die steeds voor het leger van de Israëlieten uit was gegaan, stelde zich nu achter hen op. Ook de wolkkolom, die eerst voor hen uit ging, stelde zich achter hen op, zodat hij tussen het leger van de Egyptenaren en dat van de Israëlieten kwam te staan. Aan de ene kant bracht de wolk duisternis, aan de andere kant verlichtte de vuurzuil de nacht. Die hele nacht konden de legers niet bij elkaar komen. Toen hield Mozes zijn arm boven de zee, en de ENE liet de zee terugwijken door gedurende de hele nacht een krachtige oostenwind te laten waaien. Hij veranderde de zee in droog land. Het water spleet, en zo konden de Israëlieten dwars door de zee gaan, over droog land; rechts en links van hen rees het water op als een muur.

De Egyptenaren achtervolgden hen, alle paarden en wagens van de farao en al zijn ruiters gingen achter hen aan de zee in. Maar in de morgenwake keek de HEER vanuit de vuurzuil en de wolkkolom neer op het Egyptische leger en zaaide paniek onder hen. Hij liet de wielen van de wagens vastlopen, zodat de Egyptenaren met moeite vooruitkwamen. 'Laten we vluchten!' riepen ze. 'De ENE steunt de Israëlieten, Hij strijdt tegen ons!'

De ENE zei tegen Mozes: 'Strek je arm uit boven de zee; dan stroomt het water terug, over de Egyptenaren en over al hun wagens en ruiters.' Mozes gehoorzaamde, en toen de dageraad aanbrak, stroomde de zee terug naar haar gewone plaats. De Egyptenaren vluchtten het water tegemoet, de ENE dreef hen regelrecht de golven in. Het terugstromende water overspoelde het hele leger van de farao, al zijn wagens en ruiters, die achter de Israëlieten aan de zee in gereden waren; niet een van hen bleef in leven.

Zo redde de ENE de Israëlieten die dag uit de handen van de Egyptenaren. Toen ze de Egyptenaren dood langs de zee zagen liggen en het tot hen doordrong hoe krachtig de ENE tegen Egypte was opgetreden, kregen ze ontzag voor de ENE en stelden ze hun vertrouwen in Hem en in zijn dienaar Mozes.

Moment van stilte

Lied: Mensen van ooit (Liedboek 10)

Zie document Vrede en oorlog bijbels.

Overdenking (Paul De Witte)

1.

Bij het lezen van Bijbelteksten hebben we sleutels nodig. Een van de belangrijkste leessleutels, zeker wanneer het gaat om moeilijke en voor ons vaak onmogelijke teksten, is geformuleerd door de joodse filosoof en Talmoed geleerde Emmanuel Levinas: alle Bijbelteksten vragen om gelezen en verstaan te worden tegen de achtergrond van het geheel, dus tegen de achtergrond van de grondstroom van het hele bijbels verhaal. En die grondstroom is bevrijdend en gericht op vrede en leven voor allen. Het

Hebreeuwse woord Sjaloem is de samenvatting van die droom en hoop: dat mensen en volkeren in vrede samenwonen. En vrede betekent hier veel meer dan de afwezigheid van oorlog. Sjaloem betekent: een gerechte en verzoende samenleving waarbinnen mensen in harmonie mogen samenleven en waarin geen mens nog een slaaf is van een andere mens.

Deze visie wordt krachtig samengevat in de woorden die in de mond van Judith worden gelegd: *De ENE is een God die wapens verbrijzelt*. Judith zingt deze woorden in haar vredeslied, nadat de bedreigende en onderdrukkende vijand van het leven is uitgeschakeld. Deze vijand van het goede leven is gesymboliseerd in de figuur van generaal Holofernes, die door Judith werd verleid en – belangrijk detail - met zijn eigen zwaard gedood, want geweldenaars worden altijd door hun eigen zwaard gedood.

Hierbij kunnen we ook denken aan verhaal van in 1 Samuël 17, 47-51, waar de geweldenaar en zwaar bewapende Goliath eerst wordt geveeld door een kei die uit de slinger van David om nadien door David te worden onthoofd met het eigen zwaard van Goliath.

Maar ook twee verzen in het lijdensverhaal Mattheüs, waarin Jezus zegt in 26,51-52:

En zie, één van hen die bij Jezus zijn trekt zijn zwaard, treft de dienaar van de hogepriester en slaat hem de oorschelp af. Dan zegt Jezus tot hem: stop je zwaard terug in zijn plek; want allen die een zwaard nemen zullen door een zwaard vergaan.

2.

Hiermee wil ik zeggen dat we onze ogen niet mogen sluiten voor het gegeven dat er in de bijbel nogal wat teksten staan, waarmee wij en velen van onze sceptische en kritische tijdgenoten het vaak terecht zeer moeilijk hebben.

Zo mogen we niet vergeten dat geweld het meest voorkomend thema is in de hele bijbel. Dit wijst erop hoe realistisch de Schrift omgaat met de menselijke conditie: als er zoveel over geweld wordt geschreven, dan heeft dat te maken met het feit dat de samenleving van toen (en wellicht ook van vandaag) door en door gewelddadig was, en dat dit gegeven als problematisch werd ervaren en tegengesteld aan het project van de God van Israël.

In deze context kunnen we er niet aan voorbijgaan om de naam van Amalek te vermelden. In de bijbel wordt Amalek voortdurend genoemd als een in de realiteit gewortelde metafoor voor alles wat en allen die de weg naar een rechtvaardige en humane samenleving doelbewust versperren.

Zo horen we in Numeri 24:20 volgende woorden: *Dan ziet de waarzegger Bileam Amalek, en hij heft zijn spreuk aan en zegt: top-en-begin en vooraanstaande onder de volkeren is Amalek, maar zijn toekomst en nakomelingschap zijn voor immer verloren! Hij zal volledig te gronde gaan.*

Dit verklaart ook de twee teksten uit het boek Exodus die we beluisterden. Egypte – in het Hebreeuws wordt Egypte *Mitsrajem* genoemd, wat dubbele benauwing of angstland betekent. Aan alles wat dat Amalekitisch angstland oproept, moet een einde worden gemaakt, zodat alle mensen volop kunnen leven in recht en vrede. En wordt gesymboliseerd in de dood van de eerstgeborenen, die het beeld van de toekomst zijn.

3.

De bijbel van Oud en Nieuw Testament is veel te aards, geworteld in onze dubbelzinnige mensenwereld met onze voeten in de aardse grond, in de aardse modder vaak/soms, om ons te laten verleiden tot al te mooie filosofische en idealistische praatjes over oorlog, geweld en vrede.

De werkelijkheid van vandaag laat die praatjes niet toe.

Maar ze laat ons ook niet toe om de bijbel te gaan spiritualiseren.

Ja, de bijbel staat vol verhalen over oorlog, geweld, maar nooit op zichzelf, nooit om in te spelen op onze hang naar sensatie.

Maar wel om in ons het verlangen naar vrede te koesteren en te versterken.

In de bijbel is de ENE geen teddybeer of een soort van Lamme Goedzak.

Die God is er niet te beroerd voor om zich te mengen in de mêlée of het strijdgewoel van de mensheid en er zijn/haar handen aan vuil te maken. Want deze God is toch De ENE, die Bewogen Nabije, gericht op de opstanding van alle vernederden.

Althans dat vertellen ons de Bijbelse verhalen die dit personage met de onuitspreekbare naam JHWH oproepen en uitbeelden.

4.

En laat ik deze overdenking afsluiten een parafrase van de woorden van de exegeet Han Renckens:

*"God spreekt op de eerste plaats door de concrete werkelijkheid. De ons gegeven aardse realiteit is de enige vindplaats van waarheid en van goddelijke openbaring. Uit het feit dat iets in de bijbel staat, volgt voorlopig niets anders dan dat bepaalde mensen in hun toenmalige situatie zus of zo dachten of deden. De mens komt in zijn leven voor zoveel keuzemogelijkheden te staan waarover geen letter in de bijbel staat, dat hij wel gedwongen is de normale weg te gaan waarlangs hij achterhalen kan wat hem te doen staat, namelijk de zorgvuldige en onbevooroordeelde analyse van de situatie waarop hij op volwaardige wijze moet reageren. De bijbel is dan het boek waaruit **WIJ** de onbaatzuchtige beschikbaarheid **kunnen** leren waarmee **WIJ** de **ons** overkomende situatie tegemoet **kunnen** treden. Maar het recept zullen wij zelf moeten brouwen."*

Lied: Heden brengt gij ons onder ogen (Liedboek p. 10)

Praktische afspraken en collecte

Tafelgebed: Wij nemen de tijd (Tafelgebed 9)

Delen van Brood en Wijn

Onze Vader verborgen (Liedboek p. 15)

Vrije voorbeden met acclamatie: Gaan waar geen wegen gaan (Liedboek p. 85)

Slottekst

We willen tenslotte bidden

Dat wij niet verward raken in deze wereld

waar het lijkt alsof er enkel te leven valt voor wie verdeelt en heerst -

waar berichten over geweld van 's morgens vroeg tot 's avonds laat ons nieuws vullen,

waar van uw liefde slechts wordt gefluisterd of gestameld

waar vertrouwen op U een zwakgebod heet -.

Dat wij van de liefde kunnen leven,
dat uw trouw ons meer nabij is dan wij durven dromen,
dat wij heel onze wereld blijven zien bij uw licht,
niet ophouden haar heil te verwachten en haar toekomst nooit opgeven,
dat wij vervuld van het visioen van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde
uw getuigen onder de mensen zijn.

(Sytze de Vries)

Vredeswens

God, maak mij tot een instrument van uw vrede.

Een triangel, voorzichtig, klein, maar steeds weer doorgaand.

Of een viool, heftig en boos als het nodig is, dan weer meeslepend.

Een fluit, wat lichtheid brengend, om op te tillen.

Of een trom, welke trom ook, krachtig en grondig.

Een tuba of een cello die de diepte zoekt, inhoud geeft.

Of een piano voor de verbinding.

God, maak ons tot een orkest van uw vrede.

Ieder een eigen instrument, ieder de ruimte, samen zoekend naar de muziek.

Dat het zo zal zijn.

(Harmke Heuver)

Slotlied: Om partijdigheid (Liedboek 10)